

БИЧКОВЯК Олена – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 24, вул. Івана Франка, м. Дрогобич, Львівська область, Україна, індекс 82100 (olena.bichkovyuk@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1242-5108>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.43.1>

Бібліографічний опис статті: Бичковьяк, О. (2021). Глобалізація освітніх процесів: застереження та виклики. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, 43, 9–13, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.43.1>

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ: ЗАСТЕРЕЖЕННЯ Й ВИКЛИКИ

Анотація. *Мета статті* – проаналізувати глобалізаційні процеси, що відбуваються сьогодні в освіті, і визначити їх позитивні й негативні риси. Проаналізовано ті елементи навчального процесу, котрі з метою вдосконалення освітнього процесу сьогодні активно запроваджуються в новій українській школі та є, по суті, тими інструментами, що сприяють глобалізації в освіті. **Методологічними** засадами дослідження є використання аналітичного підходу, який дає змогу в рефлексивно-критичному ключі розглянути сутність як самого освітнього процесу, так і тих методів та інструментів, за допомогою яких глобалізаційні процеси запроваджуються в навчально-освітній процес. **Наукова новизна.** У статті розглядається навчання як процес, що завжди має поєднувати в собі як консервативні, так і новітні методи. **Висновки.** Сучасна освіта повинна врахувати сучасні глобалізаційні тенденції й водночас нові вимоги до людини у вигляді аналітичного та критичного мислення, пізнавальної гнучкості, креативності в розв'язанні завдань, самодисципліни, ініціативності, комунікації, навичок медійної грамотності й уміння швидко переорієнтуватися. Аналізуючи останні тенденції в системі освіти, можна помітити критику, що наростає, класичної освітньої системи. Як часто зазначають автори, аналіз кризи освіти привів до усвідомлення необхідності розробки нової освітньої парадигми, спрямованої передусім на розвиток духовності й творчої суті людини. Із цим завданням може впоратися лише інноваційна освіта, головною метою якої – збереження та розвиток творчого потенціалу людини. Як стверджує багато сучасних дослідників освіти, наші школи не надто змінилися за останні десятиліття років. І більшість критиків згодні з тим, що нинішня система освіти має багато недоліків і проблем, бо розроблена в індустріальну епоху, тобто створена в основному для того, щоб «штампувати» робітників для промислової галузі. І дотепер менталітет масового виробництва й тотального контролю все ще дуже поширений у наших школах. Тому критикувати та змінювати класичну модель навчання стало надзвичайно модним сьогодні. Але у вітчизняних реаліях сучасні методи навчання ефективно працюють лише в поєднанні з консервативними.

Ключові слова: глобалізація, освіта, гуманізація, освітні тенденції, уміння та навички, зміст освіти.

BICHKOVYAK Olena – Candidate of Philosophy Sciences, Senior Lecturer at the Philosophy Department named after Valeriy Skotnyi, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, Ukraine, postal code 82100 (olena.bichkovyuk@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1242-5108>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.43.1>

To cite this article: Bichkovyuk, O. (2021). Globalizatsiyni protsesy: zasterezenia i vyklyky [Globalisation of education's processes: warnings and challenges]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filosofia" – Human Studies. Series of "Philosophy": a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 43, 9–13, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.43.1>

GLOBALIZATION OF EDUCATIONS PROCESSES: WARNINGS AND CHALLENGES

Summary. *The purpose of the article is to analyze globalization processes taking place today in education and identify their positive and negative features. The elements of the educational process, which in order to improve the educational process are actively introduced in the new Ukrainian school today and are essentially the instruments that contribute to globalization in education are analyzed. The methodological basis of the study is the use of an analytical approach. This approach allows us to consider in a reflexive-critical*

way the essence of those phenomena and changes that are observed in the activities of the individual, and in the social life of today. Scientific novelty. The article deals with learning as a process that should always combine both conservative and the latest methods. Conclusions. Modern education should take into account modern globalization trends and at the same time new requirements for a person in the form of analytical and critical thinking, cognitive flexibility, creativity in solving tasks, self-discipline, initiative, communication, media literacy skills and ability to reorientate rapidly. Analyzing the latest trends in the education system, you can see an increase in criticism of the classical educational system. As often indicate the authors, the analysis of the crisis of education led to awareness of the need to develop a new educational paradigm directed, first of all, to the development of spirituality and creative essence of man. Only innovative education can cope with this task, the main purpose of which – the preservation and development of human creative potential. And according to many modern education researchers, our schools have not been too changed over the last decades. And most critics agree that the current education system has many disadvantages and problems, because it was developed in an industrial era, that is, created mainly in order to “stamp” workers for the industrial industry. And so far, the mentality of mass production and total control is still very common in our schools. Therefore, criticizing and changing the classical training model has become extremely fashionable today. But in domestic realities, modern learning methods work only in conjunction with conservative.

Key words: globalization, education, humanization, educational tendencies, skills, content of education.

Постановка проблеми. Сьогодні під терміном «глобалізація» ми розуміємо багатоаспектне явище, що об'єднує низку політичних, економічних і культурних процесів. Глобалізація в освіті, як і в інших галузях, являє собою об'єктивний, але далеко неоднозначний процес. Його головна небезпека вбачається дослідниками в тому, що, замість єдності в багатоманітності й розширення освітніх можливостей, можна одержати уніфікацію, одноманітність і втрату самобутнього творчого потенціалу національних освітніх систем. Україна, яка прагне інтегруватися в європейський і світовий простір, не може залишатися осторонь глобалізаційних процесів, що відбуваються сьогодні й торкаються всіх без винятку країн. Проте все ж не варто бездумно піддаватися глобалізації, адже шлях уніфікації може знищити не лише нашу національну особливість, а й країну загалом. Якщо врахувати той факт, що перед освітою нині виникає нове завдання – дати людині знання не тільки про світ і його закони, а й методологію перетворення цього світу, сформувати відповідні вміння та навички, які б були узасадничені на універсальних загальнолюдських цінностях, то така постановка питання тісно пов'язує глобалізацію з гуманізацією освіти.

Мета статті – проаналізувати, як проявляє себе глобалізація в освітніх тенденціях, і відмітити в них позитивні та негативні моменти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив процесу глобалізації на розвиток освіти досліджували як вітчизняні науковці: І. Зязюн, В. Андрущенко, В. Кремень, Л. Яременко, О. Грішнова, І. Каленюк, О. Куклін, В. Новіков, Л. Паращенко, Н. Холявко, М. Згуровський, А. Сбруєва – так і зарубіжні науковці: Н. Бурбулес, Ж. Делор, П. Скотт, Е. Гідденс та ін. Багато вітчизняних і зарубіжних учених (В. Андрущенко, В. Кремень, В. Огнев'юк, О. Бандурка, М. Хоменко, О. Ляшенко, Є. Пінчук та ін.)

досліджує різні аспекти проблем розвитку освіти з метою її реформування й модернізації, аналізують принципи сучасної освіти, її якість, роль у цивілізаційному вихованні молоді та проблеми, що постають перед сучасною освітньою системою. Розглядають також соціокультурні питання (В. Андрущенко, П. Підкасистий, І. Зязюн, С. Ніколаєнко, В. Кремень, Б. Гершунський, Н. Скотна та ін.), питання найбільш гострих освітніх проблем тощо.

Основний матеріал. У сфері освіти (й в інших сферах також) часто можна почути термін «глобалізація» як у негативному, так і в позитивному контексті. Негативний контекст зазвичай зводиться до того, що глобалізація – явище, котре дуже швидко змінює світ, позбавляє його регіональної унікальності, знищує низку професій, знецінює навички, що раніше цінувалися, і повністю дегуманітизує освіту. З іншого боку, на користь глобалізації можна почути й низку аргументів, як, наприклад, об'єднаність світу за допомогою єдиної інформаційної системи, виникнення та актуалізація нових навичок і знань, а також «світ без кордонів». Глобалізація «переступає межі простору й часу» (Чкаловська, 2012, с. 19–31). Використовуючи передові інформаційно-комунікаційні технології, нова система знань, освіти й самоосвіти повинна застосовувати широкий спектр синхронних та асинхронних заходів, які допоможуть учителю і студентам взаємодіяти з високою ефективністю. Глобалізація стикається з викликами й можливостями інформаційної доби. Підприємства, що базуються на знаннях, часто скаржаться на те, що випускники не мають можливості навчитися нових навичок та асимілювати нові знання. Тому навички пізнавальної гнучкості, ініціативи й саморегуляції стають як ніколи важливими. Потенційною відмовою від впливу глобалізації на освіту може стати посилення технологічних прогалин і цифрових розбіжностей між розвиненими

та менш розвиненими країнами. Глобалізація сприяє створенню й підтримує розвиток інформаційних технологій, заохочує проведення досліджень, експериментів, спрямованих на розширення меж потенціалу інформаційних технологій і комунікацій для ефективнішого навчання. Глобальний обмін знаннями, навичками та інтелектуальними ресурсами необхідний для різних завдань на різних рівнях. Міжнародні перспективи, започатковані через міжкультурну освітню співпрацю між світовими установами, можуть перейти від академічних сфер до професійних організацій, у яких світова освіта збереже вигідні набори здібностей, сформовані через досвід міжкультурного спілкування (Ящук, 2013). У цьому контексті будемо розглядати, яким чином глобалізаційні процеси торкнулися освіти, які саме навчальні методи піддаються жорсткій критиці у зв'язку з їх застарілістю й неактуальністю та чи є така критика виправданою.

Основним призначенням глобалізації є все ж адаптувати людину до мінливого світу сучасності, сформувати низку універсальних навичок, що допоможуть у професійній реалізації, становленні цілісного світогляду, формуванні гуманістично-орієнтованого мислення. Тому, безперечно, виявилася й необхідність змінити підготовку професіоналів через підвищення в навчальному процесі статусу гуманітарних дисциплін за умови суттєвих змін у їх змісті. Зміна змісту заслуговує на окреме дослідження. Але, окрім змісту, є прагнення та спроби суттєво змінити й саму форму подачі матеріалу: коли замість навчання пропонуються інтерактивні розваги чи повне перекладання на дітей відповідальності за те, чого вони знають або не знають.

Найбільше критики сьогодні в освіті викликають так звані «цінності індустріальної епохи». Тобто йдеться про те, що сьогодні ми й надалі культивуємо в навчанні ті якості, що колись були цінними для робітників заводів і фабрик: виконання інструкцій і чітке слідування правилам. І школа ніколи не схвалює те, коли учень робить щось, що поза правилами чи нормами, навпаки, цінується лише той, хто краще за інших виконує всі вказівки вчителя. А ці норми індустріальної епохи були дійсно важливі для працівників промисловості. Їхня успішність безпека та життя залежали від виконання інструкцій. Але сьогодні неможливо досягнути вершин просто дотримуючись інструкцій і виконуючи чийсь вказівки. Це неможливо в сучасному світі. Світ, що стрімко змінюється, цінує людей, які можуть бути творчими, які можуть ділитися своїми ідеями й так само швидко змінюватися та співпрацювати з іншими. У системі ж, заснованій на цінностях індустріальної епохи, немає можливості

розвинути такі навички (Круглов). Але антитезою цьому твердженню може бути те, що дисципліна та виконання інструкцій часто і є запорукою успіху в навчанні, адже, щоб почати креативити ти, потрібно спочатку вивчити ази та правила, і без дисципліни тут ніяк. Скільки б ми не прагнули прищепити дитині навички творчості, для початку дитина має зрозуміти банальні правила безпеки та зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки. А саме такі речі потребують дисципліни й виконання інструкцій.

Наступна теза говорить про те, що експерти вважають самостійність неймовірно важливою для дітей. Натомість у школі наші діти щохвилини відчувають цілковитий контроль. Але ж коли ви робите важливу роботу, то самі керуєте своїм часом, вирішуєте, що й коли робити. Доходимо висновку, що шкільне життя виглядає зовсім по-іншому. Система посилає нашим дітям небезпечний сигнал, що вони просто повинні слідувати тому, що закладено, замість того щоб взяти на себе відповідальність та отримати максимальну користь. Тож не дивно, що учні нудьгують без мотивації (Круглов).

Тут, звісно, також можна заперечити: і яскравим прикладом є вулиця, де діти повністю позбавлені контролю, і як відомо, ні до чого доброго це не призводить. І нехай кожен із нас чесно відповість на запитання: чи з великою радістю ви б відпустили власну дитину до школи, де контроль над дітьми зведений до мінімуму? Чи й справді такими свідомими є діти наодинці з такими ж, як вони? Як часто вам доводилося зустрічати дітей, особливо підлітків, що ефективно використовують свій час? Безперечно, варто змінити ставлення до самої особистості дитини, але потрібно це робити в делікатних формах спілкування, тут навіть варто, навпаки, додатково впроваджувати форми неформального спілкування вчителів та учнів, додавати роботу психологів, але в жодному разі не дозволяти відсутність контролю і створювати додаткові психологічні проблеми в учнів.

Більшість знань, що даються в школі, не є автентичними, вони базуються на запам'ятовуванні та зазубрюванні. Система визначає, яким набором знань мають оволодіти всі діти. А потім під час проведення іспитів оцінює результат, тобто скільки збереглося в пам'яті. Більша частина таких знань забувається вже наступного дня. Це створює нездорову ситуацію для учнів, батьків і вчителів (Круглов).

Тут знову ж такі повернемося до тези, що деякі речі залишаються непорушними протягом багатьох десятиліть, як-от: теорема Піфагора чи закон Ньютона, і їх необхідно банально зазубрити. Також це стосується й інших правил, ПДР, наприклад. Замість заперечувати необхідне,

простіше дати дітям розуміння, для чого потрібні їм ці правила та закони, де саме в житті доведеться їх застосувати. Це можуть бути практичні уроки, більше наочності, наприклад, але за ними має обов'язково стояти вимога – вивчити правило.

У нас склалася надзвичайно стандартизована система, у якій кожна дитина повинна вчитися одного й тому самого в один і той же час разом з іншими дітьми. Таким чином, ігнорується сам факт буття людини, а також аксіома, що кожна людина – унікальна особистість із власними захопленнями й інтересами. Якщо вважати, що ключ до самореалізації – це знайти свою пристрасть, то чи допомагає сучасна школа дітям відкривати й розвивати в собі здібності (Круглов)?

Це, певно, найчастіший закид, котрий можна зустріти в сучасних дослідників системи освіти в Україні. Але всі ми розуміємо, що навіть найконсервативніша шкільна система вже давно змінилася, так чи інакше потроху стає іншою. Використовує сучасні технології, прислухається до зовнішнього світу, до дітей, що є найактивнішим учасником освітнього процесу. Безперечно, державна форма освіти занадто повільно реагує на глобалізаційні процеси, та все ж і сучасна школа дає можливість розкрити кращі свої якості та здібності. Так, усі ми навчаємось по-різному: комусь потрібно більше часу, щоб щось вивчити, для когось певні інструменти й ресурси будуть більш корисними, ніж для інших. У системі немає місця для таких відмінностей. Але ж якщо дитина повільно навчається, їй, можливо, потрібно трохи більше часу для розуміння (Круглов).

Це, напевне, єдина теза, з котрою можна частково погодитися. Але лише наполовину. У нашій системі й справді відсутній індивідуальний підхід, і в основному гарне ставлення до себе може здобути безпроблемний учень, що все встигає та має репутацію відмінника й активіста. Тому, щоб хоча б частково «дотягнутися» до цієї «планки», учні відвідують репетиторів і додаткові заняття. Тим самим ми породжуємо замкнуте коло: відмінниками учні стають завдяки додатковим заняттям, і цим самим ще більше підвищують вимоги до успішності.

У сьогоднішній системі дітям читають лекції понад 5 годин на день. Проте із цим теж пов'язана ціла низка проблем. Це 30 дітей, яким заборонено спілкуватися та взаємодіяти одне з одним (Круглов).

Ідеться в основному про те, що в будь-якому класі учні мають різний рівень сприйняття інформації, що б не робив учитель, обов'язково будуть учні, яким нудно, бо хтось із них випереджає програму, а хтось розгублений, бо відстає від решти. Але ж кожен із нас справді різний, і більшість батьків, віддаючи дитину до стандартизованої школи, розуміє, що там дитині даються лише основи знань. Усе решта – завдання як батьків, так і самої дитини. І насправду в сучасному світі, це завдання дуже полегшилося, адже вся інформація в нас на кінчиках пальців. Завдяки Інтернету й цифровим засобам масової інформації наші діти мають під рукою всю інформацію у світі. Технології дають змогу кожному чогось навчатися, адже найбільш суттєвою характеристикою сучасного світу, яка визначає його картину, є рух та обмін інформацією. І, справді, нам варто навчити дітей правильно користуватися й ефективно використовувати інформацію.

Висновки. Отже, якщо підсумувати, більшість проблем сучасної освіти – усе ж не такі вже й проблеми. І не варто повністю відкидати старі методи навчання, варто лише їх покращити та синтезувати з новими. І варто пам'ятати, що якими б новітніми не були часи, діти всіх епох залишаються дітьми. І повністю змінювати систему освіти під процеси глобалізації теж не варто, адже глобалізація в освіті, як і в інших галузях являє собою об'єктивний, але далеко неоднозначний процес. Його головна небезпека вбачається в тому, що, замість єдності розширення освітніх можливостей, можна одержати просто безвідповідальну людину без жодних професійних навичок.

Останнім часом у працях економістів, соціологів, філософів, політологів, педагогів проголошується думка, що найбільш суттєвим викликом сучасного світу є рух гігантських потоків капіталів, товарів і людей, що посилює обмін інформацією. Прискорення процесів глобалізації в економіці й політиці висуває нові вимоги до структури та якості освіти. Що стосується глобалізації, тут не існує рівності. Натомість є підпорядкування освіти інтересам могутніх іноземних транснаціональних корпорацій, які нав'язують свої стандарти навчання, свою мову спілкування, не рахуючись із національними особливостями, витісняють національні мови – носіїв самобутніх культур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенедикт Р. Образы культуры. *Бенедикт Р. Человек и социокультурная среда*. Москва : Культура, 1992. Вып. 2. 342 с.
2. Бех І.Д. Принципи сучасної освіти. *Педагогіка і психологія*. 1999. № 4 (49). С. 5–27.
3. Зеліско Л.І. Культурологічна освіта майбутнього юриста. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-та ім. В. Стефаника, 2010. 233 с.
4. Зеленська О.П. Педагогіка формування особистості у вищій і загальноосвітній школах. URL: file:///C:/Users/PC-ROOT/AppData/Local/Temp/Pfto_2013_29_34-1.pdf (дата звернення: 31.08.2021).

5. Круглов В. П'ять проблем шкільної системи. URL: <https://osvita.ua/blogs/65573/> (дата звернення: 11.08.2021).
6. Чкаловська Г.З. Ефективність функціонування ринку освітніх послуг в Україні: проблеми та перспективи. *Сталій розвиток економіки*. 2012. № 3. С. 59–64.
7. Ящук Т.А. Ринок освітніх послуг: сутність та тенденції розвитку. *Інноваційна економіка*. 2013. № 8. С. 246–249.
8. Marginson S. After globalization: Emerging politics of education. *Journal of Education Policy*. 1999. № 14 (1). P. 19–31.
9. Stiglitz J.E. Towards a new paradigm for development. *Strategies, policies and processes Geneva*. 1998. UNCTAD. URL: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:20025537menuPK:34474~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html#sect2> (дата звернення: 31.08.2021).

REFERENCES

1. Benedict, R. (1992). *Obrazy kultury [Images of culture]*. Chelovek i cultur'naya sreda – human and cultural environment. Moscow, Culture, 342 p. [in Russian].
2. Bech I.D. (2005). *Principy suchasnoi osvity [Principles of modern education]*. Pedagogica i psihologia – Pedagogical and psychology, No 4 (49). – С. 5–27 [in Ukrainian].
3. Zelisko L.I. (2010). *Kulturologichna osvita maybutnogo yurysta [Culturological education of the future lawyer [Monography]*, Ivano-Frankivsk : Prikarpatsky universytet imeni V. Stefanyka – Vasyl Stefanyk Precarpathian University, 233 p. [in Ukrainian].
4. Zelenska O.P. *Pedagogica phormuvania osobystosti u vuchiy i zagalnoosvitniy shkolach [Pedagogy of personality formation in higher and secondary schools] from: file:///C:/Users/PC-ROOT/AppData/Local/Temp/Pfto_2013_29_34-1.pdf* [in Ukrainian].
5. Kruglov.V. *Piat problem schkilnoi systemy [Five problems of the school system] from: https://osvita.ua/blogs/65573/* [in Ukrainian].
6. Chkalov's'ka, G.Z. (2012) *Efektivnist funkcionuvannja rinku osvitnih poslug v Ukraїni: problemi ta perspektivi [Efficiency of the educational services market in Ukraine: problems and prospects] Stalij rozvitok ekonomiki – Sustainable economic development No. 3, pp. 59–64* [in Ukrainian].
7. Jashhuk, T.A. (2013), *Rinok osvitnih poslug: sutnist' ta tendencii rozvitku [Educational services market: essence and development trends] Innovacijna ekonomika – Innovation of economic, No. 8, pp. 246–249* [in Ukrainian].
8. Marginson S. (1999) *After globalization: Emerging politics of education Journal of Education Policy, No 14 (1). p. 19–31.*
9. Stiglitz J.E. (1998) *Towards a new paradigm for development: Strategies, policies and processes, 19th Oct 1998 / J.E. Stiglitz. – Prebisch Lecture for UNCTAD. Geneva: from: http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:20025537menuPK:34474~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html#sect2.*